

DEZVOLTAREA PERSONALA ȘI FACTORII DE NEADAPTARE LA MEDIUL ȘCOLAR

POPESCU Adela, drd. UPSC „I.Creangă”, profesor învățământ primar,
Colegiul National „Mihai Eminescu” Petroșani

Abstract: *School adaptation is the process of achieving the balance between the evolving personality of the student during his training and the ascending demands of the entourage in terms of assimilating informational content in terms of qualitative and quantitative changes in the values of the education system. Adaptation to schooling cannot be conceived without the analysis of interpersonal relationships within the group that constitutes the class of students as a social group. From the literature we researched, we will note only the following causes of adaptation difficulties: individual factors - related to the personal ability of each student to react, ie personal resources, the richness and quality of "adaptation schemes"; thus, some students have a higher potential for adaptation (malleability, communication, acceptance of prohibitions, tolerance for frustration), and others a lower one, as well as external factors in determining school maladaptation behaviors: family psycho-pedagogical factors (deficits of family climate and family structure, child and divergences between adult family members, disagreement between supply and demand), school psycho-pedagogical factors. When a change in the environment occurs in the process of natural human evolution, a change in behavior also occurs automatically. We are talking here about the development of emotional and social skills, of interrelation. These competencies in the area of social and emotional development of each student, which conditions the successful integration of the child in the school environment and adaptation to the organized, planned school system, refer to: self-knowledge, especially their own feelings and emotions, their own desires, needs, which ensure the physical and emotional balance of the child.*

Keywords: adaptation, adaptation difficulties, school maladaptation, teaching and learning practices, prevention of adaptation difficulties.

Intrarea copilului în școală constituie un moment crucial în viața sa, date fiind „statutul și rolul de elev”, natura relațiilor cu adulții și cu colegii, noutatea condițiilor de activitate și mai ales, specificul învățării-activitate complex ce angajează dintr-o perspectivă inedită întreaga sferă a vieții sale psihice, diferite structuri anatomofiziologice, toate cunoștințele și deprinderile dobândite anterior. Adaptarea individului la mediu este legea suverană a oricărei activități umane atunci când se vorbește despre educație, instrucție și formarea și educarea minților.

Adaptarea este proprietatea fundamentală a organismului de a-și modifica adecvat funcțiile și structurile corespunzător modificărilor cantitative și calitative ale mediului înconjurător-în concepția piagetiană desemnează procesul de stabilire a echilibrului între asimilare și acomodare-adaptare intervenită în cadrul interacțiunii dintre om și mediul înconjurător.[1,p.33]. Deci adaptarea presupune prezența capacității omului de a face față, de a răspunde pozitiv solicitărilor și exigențelor anturajului.

Adaptare implică reglementarea și ajustarea conduitelor în raport cu situațiile cotidiene și transformarea copilului pentru a fi apt pentru școală, capabil pentru a face față cerințelor instructive-educative și de a fi compatibil cu normele programei școlare pentru dobândirea statutului de elev.[2, pag.10]

Adaptarea școlară este procesul de realizare a echilibrului dintre personalitatea în evoluție a elevului pe parcursul formării sale și exigențele ascendente ale anturajului în condițiile asimilării conținutului informațional în condițiile acordării la schimbările calitative și cantitative ale valorilor proprii sistemului de învățământ. Adaptare la școlaritate nu poate fi concepută fără analiza relațiilor interpersonale din cadrul grupului pe care îl constituie clasa de elevi ca grup social.

Reușita școlară este cel mai evident influențată de nivelul dezvoltării intelectuale. Este adaptat la școlaritate elevul care obține performanțe scontate, în concordanță cu nivelul inteligenței sale, deoarece inteligența desemnează ansamblul organizatoric al structurilor cognitive ce pot fi măsurabile prin performanțe evaluative.

Atunci când, în procesul de evoluție firească a omului intervine o schimbare de mediu, intervine automat și o schimbare de comportament. Însă această nu este întotdeauna negativă, ba dimpotrivă, ea se poate solda cu rezultate foarte bune, atunci când schimbarea este anticipată și pregătirea se face în mod progresiv.

Există totuși, situații în care inadaptabilitatea la un nou sistem/program implementat în viața copilului intervine ca urmare a diverșilor **factori**, iar această neadaptare se manifestă diferit, într-adevăr, în funcție de vârsta copilului. Așadar, un preșcolar își va manifesta refuzul de a merge la grădiniță prin plâsete sau crize de furie. Școlarul, antrenat deja, de cele mai multe ori, din păcate, să-și mascheze emoțiile, va dezvolta comportamente care sabotează activitatea școlară : refuză să se trezească, își uită lucruri acasă (în speranța că se va putea întoarce să le ia), « uită » să-și facă anumite teme sau chiar ajunge să-și mintă părinții. Nu de puține ori, copiii se prefac că-i doare burta sau capul, pentru a nu se confrunța cu un mediu școlar care nu le este prielnic. Câteodata se ajunge la somatizări, atunci când limbajul obișnuit nu-și mai găsește puterea de a exprima o trăire intensă a copilului. În acest sens, cazul unui elev care mi-a relatat cum că ajunsese să vomite pentru a « *putea scăpa de ora de mate* » este revelator. La vârsta colegiului sau a liceului, de cele mai multe ori absențele repetate, refuzul de a dialoga cu părinții pe orice subiect legat de școală, interiorizarea sau chiar depresia sunt semnale clare că legătură dintre instituția școlară și elev nu mai există sau s-a deteriorat. Toate aceste comportamente ale copilului pot să fie percepute de către părinți ca semnale de alarmă ale inadaptabilității copilului la școală.

Așa cum spuneam, factorii de inadaptare pot fi multipli : un profesor care stigmatizează, un educator care a nedreptățit un copil, un coleg de clasă « bătaș » sau acea presiune a grupului cunoscută sub fenomenul de bullying – din ce în ce mai des întâlnit – acestea fiind doar câteva care pot declanșa sau accentua problemele de adaptare la școală.

Atmosfera încărcată de tensiune dintr-o clasă, experiența școlară negativă acumulată de elevi, climatul lipsit de afecțiune al grupului, atmosfera de competiție agresivă fără aspectele

colaborării și întrajutorării reciproce, alcătuiesc un mediu socio-cultural care exercită o influență formativă negativă asupra copiilor dintr-un colectiv, conducând la neadaptare în mediul școlar.

Primul pas este comunicarea deschisă cu copilul. După ce a identificat sensul problemei (care poate fi legat de părinte, cadru didactic, colegi, anturaj sau de un element extern), părintele are responsabilitatea de a stabili un dialog cu profesorul, în care să discute deschis toate aspectele. Aici există numeroase probleme, pentru că, din experiență de consultant vă pot spune că, mulți părinți refuză comunicarea, din diverse motive : profesorul este « cel în cauză », copilul îi solicită părintelui ca acesta să nu intervină într-un dialog cu profesorul sau părintele însuși este temător în stabilirea unui dialog (regăsindu-se pe sine în postura de elev). Numai după o ascultare a fiecăruia dintre cei doi protagoniști (copil, profesor), părintele, în acord cu copilul, va putea lua decizia care se impune. Schimbarea nu poate fi definitivă, întrucât aceasta e specifică de la caz la caz... ea poate merge de la o simplă lămurire a situației până la o mutare din școală. Doar problema, contextul și actorii implicați pot defini așadar forma schimbării. Un lucru însă este sigur : părintelui îi revine întotdeauna responsabilitatea deciziei finale întrucât rolul de a satisface nevoile educaționale ale copilului îi aparține în exclusivitate.

Nu cred că există statistici care să definească răspunderea exactă a unuia sau altuia dintre factorii declanșatori ai inadaptabilității la școală. În schimb, în funcție de caz, fiecare are contribuția lui în rezolvarea problemei. În ceea ce privește părintele, primul pas pe care acesta îl poate face este acela de a comunica deschis cu copilul. La cel mai mic semnal, invit părintele să-și acorde timp și să se conecteze cu propriul copil. O ascultare activă, empatică, poate rezolva măcar 50% din problemă, dacă nu chiar întreaga situație.

Un alt exemplu, la grădiniță, la vârsta la care copilul are un limbaj verbal limitat, e bine să-i oferim aceeași ascultare empatică, conectându-ne pe registrul în care ne vorbește. La plânsetele abundente, îi putem răspunde copilului oferindu-i spațiul continuator al brațelor, și eventual câteva fraze simple „*știu că-ți dorești să-ți fiu aproape, sunt aici lângă tine... mâine îți voi lasă o părticică din ceea ce sunt, să ne fie despărțirea mai ușoară*”- și-i voi propune copilului un obiect simbolic de transfer. Există așadar instrumente și aplicații concrete, în funcție de vârsta și problematica celui în cauză. În ceea ce-l privește pe profesor/educator, abordarea copilului la clasă se face cu instrumente specifice relației profesor-elev.

În legătură cu performanța, depinde care este obiectivul părintelui: își dorește ca fiul/fiica lui să performeze, să își dezvolte abilitățile pentru viață (socializare, relaționare, încredere în sine), să îi ofere un loc unde „să fie mai simplu”... ? Îmi veți spune, probabil, că toate acestea la un loc... Totuși, este foarte important ca părintele să se asculte în primul rând pe sine (da, chiar înainte de a-și asculta copilul!) și să își clarifice dorințele în legătură cu propriul copil. Vă spun acest lucru pentru că, dacă îi veți întreba pe părinți, „*ce-ți dorești pentru copilul tău?*”, 99% dintre ei va vor

răspunde „*să fie sănătos și fericit!*”. Chiar dumneavoastră îmi vorbiți despre fericirea lor. Însă câți dintre părinți investesc realmente în metode care să le aducă copiilor sănătate și fericire ? Câți părinți se focusează pe aceste obiective și rămân concentrați în a găsi mijloacele pentru a le atinge ?

Vorbim aici de dezvoltarea competențelor emoționale și sociale, de interrelaționare, care fac parte . Aceste competențe din aria de dezvoltare socială și emoțională a fiecărui școlar, care condiționează integrarea cu succes în mediul școlar a copilului și adaptarea la sistemul organizat, planificat al mediului școlar, se referă la: autocunoaștere, cu precădere a propriilor trăiri și emoții, a propriilor dorințe, nevoi, care asigură echilibrul fizic emoțional al copilului; identificarea corectă a acestora de mai sus, comunicarea lor într-un mod adecvat cadrului social și școlar; relaționarea cu copiii de vârstă apropiată, inițierea și păstrarea acestor relații în cadrul grupului- clasă; relaționarea adecvată cu adulții, în situația relației cadru didactic- copil/ elev, recunoașterea autorității acestuia în actul educațional; autocontrol comportamental și emoțional, aderarea la reguli de grup; toleranța la situații mai puțin plăcute, la situații de nereușită sau eșec, în scopul reglării conduitelor adaptative; existența sau formarea unor comportamente pro-sociale care vor fi liant al coeziunii copil-grup clasă.

În ceea ce privește sistemul de învățământ privat, el poate fi deopotrivă excelent sau mediocru. Și vă vorbesc atât din punctul de vedere al părintelui cât și cel al formatorului, confruntat cu ambele sisteme (de stat și privat). Consider că pot fi școli private care oferă întradevăr o educație deosebită copiilor, la diferite vârste. Însă nu cred că simplu apelativ de « privat » îi garantează părintelui o curriculă de calitate sau o educație pe măsura așteptărilor lor. Sunt multe aspecte de evidențiat în ceea ce privește și implicarea părintelui în educația copilului, atunci când acesta urmează cursurile unei școli private. În unele cazuri, implicarea părintelui în educație e minimă (mergând pe principiul « *plătesc, deci serviciile sunt asigurate* »), drept pentru care, copilul poate suferi din lipsa prezenței părintelui, iar școala poate deveni în acest caz o falsă sursă a problemelor

Atunci când o schimbare nu produce efectele dorite, sunt mari șanse că problema să fi fost abordată din unghiul mort. Cu alte cuvinte, părintele nu trebuie să aplice niște sfaturi sau să se forțeze să producă schimbări, în dorința ca « copilul să se adapteze ». Cu atât mai puțin este vorba de « a lua măsuri drastice ». Am abordat problema inadaptabilității și revin asupra ei : ea poate îmbrăca forme atât de diferite, comportamente atât de surprinzătoare, încât nu există o normare a rezolvării ei. Elementul cheie însă pe care părintele îl poate exploata în orice situație de inadaptare la școală a copilului este **comunicarea cu acesta**. Comunicarea presupune, așa cum am menționat, o ascultare activă și găsirea sensului problemei (sensul fiind mult mai profund decât cauza, el fiind partea nevăzută a cauzei care generează comportamentul). Odată ajuns la sensul problemei, părintele, în acord cu sine, cu copilul și cu profesorul, poate lua o hotărâre în beneficiul copilului. Una dintre ele, și poate cea mai « drastică » pentru părinte poate fi aceea de a începe să comunice

cu sine, pentru a putea comunica cu propriul copil. Se prea poate că, adaptându-ne la propriul eu, să ne ajutăm copiii să se adapteze și ei, la școală sau acolo unde viața le-o cere.

Educația nu se reduce numai la acțiunea părinților și a școlii sau la acțiunea adultului asupra copiilor, ci aceasta se realizează între copii, fie că e vorba de copii de aceeași vârstă sau de influența celor mari asupra celor mici. Ceea ce explică regresia egocentrismului infantil este un proces de socializare vădit combinat cu dezvoltarea psihică spontană. Contactele multiple cu realitatea obligă copilul să confrunte creațiile imaginare cu ceea ce există în fapt: experiența. [3,pag.78]

Cu alte cuvinte, esența adaptării școlare constă în ajustarea reciprocă a procesului de educație, pe de o parte, și caracteristicile de personalitate ale elevului, pe de altă parte [4, p. 284]. Potrivit conf. univ.dr. Ecaterina Țarnă, este știut faptul și evidențiat în literatura de specialitate că, inițierea procesului de adaptare instructivă începe de la grădiniță, școală, continuă la universitate și se va completa treptat în următorii ani de perfecționare profesională. Faza de punere în evidență a factorilor potențiali ai dificultăților de adaptare trebuie să fie urmată imediat și nemijlocit de aplicarea diferențiată a măsurilor care sunt menite să prevină și să lichideze condițiile ce determină inadaptația [5, p. 2].

Din literatura cercetată de noi, vom remarca doar următoarele cauze ale dificultăților de adaptare :

- factorii individuali – țin de capacitatea personală a fiecărui elev de a reacționa, adică de resursele personale, de bogăția și calitatea “schemelor de adaptare”; astfel, unii elevi au un potențial mai mare de adaptare (de maleabilitate, comunicare, acceptare a interdicțiilor, de toleranță la frustrare), iar alții unul mai redus (sunt mai rigizi, mai intoleranți, mai puțin permissivi în raporturile lor cu ceilalți). În general, acești factori individuali pot fi grupați în două categorii: factorii constituționali, dependenți de zestrea ereditară și de structura neuropsihică a copilului (de exemplu, debilitate mintală, hiperemotivitate, autism, tendințe agresive); unele particularități ale personalității în formare (de exemplu, diferite tulburări de caracter sau atitudini negative, formate sub influența unor factori defavorabili ai mediului);

- factorii externi în determinarea conduitelor de dezadaptare școlară: factori psihopedagogici de ordin familial (deficite de climat familial și de structură familială, copilul și divergențele dintre membrii adulți ai familiei, dezacordul dintre cerere și ofertă), factori psihopedagogici de ordin școlar (sub- și supraaprecierea capacităților reale ale elevului, dezacordul asupra motivațiilor conduitei elevului, conflictele individuale în cadrul clasei) [4, pp. 287- 293].

Funcționarea eficientă a elevului în mediul școlar este facilitată de autocunoaștere și autoreglare eficientă a persoanei. Cunoașterea de sine se dezvoltă odată cu vârsta și cu experiențele prin care trece elevul, aceasta fiind un proces cognitiv, afectiv și emoțional individual dar susținut de mediu.

Formarea la elevi a unui comportament sănătos este determinat de un suport important și anume **dezvoltarea personală**. Dezvoltarea personală este procesul personal și continuu, prin care ne schimbăm în mai bine pe noi înșine, cu fiecare zi. Încă de mici, copiii trebuie supuși la cât mai multe situații reale, care să-i ajute să-și formeze o impresie corectă și echilibrată despre viață și lume, să le dezvolte abilități de a interacționa și o înțelegere a normelor instituționale și comunitare. **Dezvoltare personală** are **rolul** de a dezvolta personalitatea elevului, de a forma competențe necesare obținerii succesului școlar, în carieră și în viață. Contribuie la dezvoltarea emoțională, socială și pentru carieră a elevului. Valorificarea experiențelor elevilor fundamentează autenticitatea învățării. Există o raportare permanentă la ceea ce gândesc și simt, precum și la modul în care se comportă elevii.

Activitățile tematice din programă îi ajută pe elevii să conștientizeze cine sunt, să analizeze emoțiile pe care le au, să se raporteze sănătos la ceilalți (diversitate), să fie motivați să învețe cu succes, să exploreze ce meserii/profesii le-ar plăcea să practice.

Bibliografie:

1. PIAGET, J. *Psihologie și pedagogie*. București, 1972
2. ADAMS, G. R., BERZONSKY M. D. *Psihologia adolescenței: manualul Blackwell*. Iași, Editura Polirom, 2009.
3. HORGĂ, I., JIGĂU M. (coord). *Situația copiilor cu cerințe educative speciale incluși în învățământul de masă*. București, Ed. Vanemonde, 2009.
4. RUDICĂ, T. *Psihopedagogie pentru examenele de definitivare și grade didactice*. În: *Devierile comportamentale ale elevilor și combaterea lor. Eșecul la învățătură și prevenirea lui*. Iași, Editura Polirom, 2005.
5. ȚĂRNĂ, E. *Optimizarea procesului de adaptare a studentului în mediul universitar*. http://www.academia.edu/6059353/Art._IȘE_.docx (vizitat 10.02.2018)